

Közzététel: 2022. december 21.

A tanulmány címe:

Egy kiemelkedő soproni statisztikus: Thirring Gusztáv életútja és munkássága

Szerző:

HORVÁTH BALÁZS

a KSH Könyvtár tudományos kutatója

E-mail: horvath.balazs@kshkonyvtar.hu

DOI: <https://doi.org/10.20311/stat2022.12.hu1173>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Statisztikai Szemle c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

1. A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
2. A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átdadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
3. A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
4. A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Szt. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
5. A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
6. A 3. a)–c) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:
„*Forrás: Statisztikai Szemle* c. folyóirat 100. évfolyam 12. számában megjelent, **Horváth Balázs** által írt, **Egy kiemelkedő soproni statisztikus: Thirring Gusztáv életútja és munkássága** című tanulmány (link csatolása)”
7. A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem feltétlenül esnek egybe a KSH vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

Horváth Balázs

**Egy kiemelkedő soproni statisztikus:
Thirring Gusztáv életútja és munkássága**

**Thirring Gusztáv (1861–1941) emlékkönyv.
Szerk.: Dominkovits Péter. Magyar Nemzeti Levéltár
Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára. Sopron, 2022. 171. p.**

**A Prominent Statistician from Sopron:
Gusztáv Thirring's Life and Work**

Horváth Balázs, a KSH Könyvtár tudományos kutatója
E-mail: horvath.balazs@kshkonyvtar.hu

A hivatalos statisztika magyarországi történetének vizsgálatakor számos olyan meghatározó személyiséggel találkozhatunk, akik akár e tudomány hazai intézményesülése, akár a diszciplína – és annak egyes ágainak – művelése terén elért eredményeik következtében méltók az utókor tiszteletére és emlékeztetésére. Sok esetben még nem történt meg munkásságuk teljes értékű feldolgozása, éppen ezért az alábbiakban ismertetett kötet egyszerre számít kiváló kezdeményezésnek és figyelemfelhívásnak az említett témát illetően.

Thirring Gusztáv (1861–1941), a Budapest Székesfővárosi Statisztikai Hivatal 1906 és 1926 közötti igazgatója, a magyarországi történeti statisztika és történeti demográfia egyik jeles megalapozója mindenképpen ezek közé a kiemelkedő hazai statisztikusok közé tartozik. Ahogy azt a kötet készítői a bevezető tanulmányban is egyértelművé teszik, a kiadvány elsősorban nem Thirring szakmai (statisztikai) működésének állít emléket, hanem inkább a Sopronból származó statisztikusnak az 1921. december 14–16. közötti soproni népszavazásban, illetve annak előkészítésében, támogatásában játszott meghatározó szerepére, valamint a terület Ausztriához történő csatolása ellen folytatott, a Nyugat-Magyarországi Liga keretében végzett agitációs tevékenységére fókuszál. Minthogy az emlék-

könyv e népszavazás 2021-ben tartott 100. évfordulója alkalmából készült, ez természetes célkitűzés a kötet összeállítói részéről, akik emellett azt is kijelentik, hogy a mű nem lezárni kívánja Thirring Gusztáv életművének értékelését, sokkal inkább egy összegző jellegű áttekintést szeretne nyújtani, ami rámutat a további kutatások és feldolgozások szükségességére. A kötet ez utóbbi célkitűzésnek is maradéktalanul megfelel.

A könyv alapvetően forráskiadásnak tekinthető: a bevezető tanulmány mellett számos forrástípus (családtörténet, levelezés, életrajzi dokumentumok) szöveghű, jegyzetelt közlését találjuk meg benne. A munka forrásbázisának jelentősebb részét a Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltárában található, 2,1 iratfolyóméter terjedelmű Thirring-hagyaték képezi.¹ A kisebbik forráscsoportot a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár (KSH Könyvtár) kéziratárában² őrzött, nagyjából 1 iratfolyóméternyi anyag jelenti.³ Ezenkívül a szerkesztők megemlítik Thirring 1885 és 1906 között folytatott levelezését Márki Sándor történésszel, aminek anyaga a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárában található, valamint a Házi Jenő soproni főlevéltárossal 1920 és 1940 közötti levelezést is (Soproni Levéltár). Ezeket a forrásokat előreláthatóan egy következő munkában szeretnék majd ismertetni és feldolgozni.

Az életrajzi adatokat is bőven tartalmazó bevezető érzékletesen mutatja be nemcsak magát Thirring Gusztávot, hanem bizonyos mértékben a Thirring nemzetséget is, amelynek történetét a statisztikus a 17. század első harmadáig vezette vissza. Családtörténeti munkásságában is tetten érhető a statisztikai érdeklődés és foglalkozás, hiszen az egyének társadalmi helyzetére, kereseti viszonyaira is kíváncsi volt. Érdekesség, hogy Thirring kilenc generáció nemzedékenkénti foglalkozásstatisztikai adatait állította táblázatokba, annak érdekében, hogy minél hatékonyabban meg tudja állapítani az eltérő történelmi korszakokban élt ősei életkörülményeit (foglalkozás, lakóhely, gyermekszám) és életlehetőségeit. A források, de kiváltképp a Thirring-családkönyv általa írott és itt közölt részének köszönhetően nemcsak a statisztikus családjának életébe nyerhet az olvasó részletekbe menő betekintést, hanem e vagyonos polgárcsalád „mindennapjai” révén a 19. századi nyugat-magyarországi (és azon belül soproni) polgári világ működésébe is. Ebben az értelemben a mű hely- és emlékezettörténeti szempontból is jelentősnek mondható.

A bevezető tanulmányban Thirring minden fontosabb életeseménye szerepel, amelyekről az azt követő forráskiadásrészben részletesebb leírásokat is találunk. Így olvashatunk a híres magyar földrajztudóssal, Lóczy Lajossal való kapcsolatá-

¹ Jelzete: HU-MNL-GyMSM-SL-XIII. 37. A Thirring család iratai.

² A kötetben tévesen a KSH Kéziratár megnevezés szerepel.

³ A KSH Könyvtár kéziratára, Thirring Gusztáv hagyatéka, 1–7. doboz.

ról; a földrajzhoz és Sopron történelméhez fűződő élénk érdeklődéséről; a Budapest Székesfővárosi Statisztikai Hivatalban – és azon kívül – végzett rendkívül kiterjedt statisztikai munkásságáról, hivatalbeli előmeneteléről; az I. világháború idején a főváros közellátását biztosító Liszt- és Élelmezési Hivatal megszervezőjeként végzett embert próbáló tevékenységéről; a Nyugat-Magyarországi Liga keretében Sopron és környéke megtartásáért vívott küzdelmeiről, illetve a hazai turizmus fejlesztéséért tett erőfeszítéseiről is. A fentiek tükrében talán nem túlzás kijelenteni, hogy Thirring Gusztáv életművének e kötetben közölt részletei fontos adalékként szolgálhatnak a 19–20. századi Sopron művelődés- és tudománytörténetének modern feldolgozásához is.

Statisztikai munkásságát kiemelve, számos figyelemreméltó tény és érdekesség is megtudható a családtörténeti feljegyzéseit tartalmazó családkönyvből (illetve a fia, Thirring Lajos [1899–1983] által később készített kiegészítő anyagokból). Thirring egyetemi tanára, Körösy József, a Pest Városi, majd a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal első vezetője (1870–1906) biztatására jelentkezett a hivatal tisztviselői állására. Felvételével kapcsolatban ezt írja: „Ezzel dőlt el életpályám és egész jövőm.” És valóban így történt, ahogyan az a folytatásból is kiderül: „A statisztikába, melyet különben gyermekkorom óta nagyon szerettem és az egyetemen is (Konek, Körösi, Török előadásaiban) tanultam, igen gyorsan annyira bedolgoztam magamat, hogy domináló szerephez jutottam a hivatalban és Körösi jobb keze lettem.” 1894 júniusában megválasztották az aligazgatói állásra, mígnem 1906-ban, Körösy halálakor a főváros közgyűlése őt jelölte a hivatal vezetőjének. „18 évi szolgálat után tehát végre elértem célomat. Ugyanez év nyarán a rendkívüli egyetemi tanár címmel tüntetett ki a budapesti egyetem.” Hivatalos statisztikai munkássága mellett Thirring sokat tett a statisztika társadalmi népszerűsítéséért is, amit az is jelez, hogy 1925-ben, Buday László elhunytát követően az egyébként idén éppen 100 éve fennálló Magyar Statisztikai Társaság őt jelölte az elnöki pozícióra. A családkönyv 1925. május 12-ére vonatkozó bejegyzése ezt az eseményt is megörökítette: „A Magyar Statisztikai Társaság, melynek 1923 óta másodelnöke voltam, Buday Lászlónak halála után elnökévé választott meg. E tisztséget hat évig viseltem, nagy örömmel és odaadással szolgáltam a Társaságot, mely vezetésem alatt szépen fellendült.” 1926-ban a Magyar Tudományos Akadémia rendes taggá választotta, majd ugyanebben az évben nyugdíjba vonult. „38 évi szolgálat után, miután szolgálati időmnek három évvel való meghosszabbítása lejárt, nyugdíjazásomat kértem, melyet a székesfőváros közgyűlése május 12-én érdemeim elismerése mellett elfogadott. Nyugdíjazásommal kezdődött irodalmi működésem legtermékenyebb időszaka.” Hivatali kötelezettségeitől megszabadulva újfent az (szak)irodalmi alkotásnak élhetett, amit a legerőteljesebben talán Thirring Lajos szavai érzékeltetnek: „Édes atyánk életének utolsó szakában – mintha végét közeledni érezte volna – ember-

feletti munkabírással, hihetetlenül sokat dolgozott különböző területeken. Kutatásai kiterjedtek az egész országra, továbbá Budapestre és Sopronra is, de megszervezője és megindítója volt a Nemzetközi Statisztikai Intézet Nagyvárosi Statisztikai Évkönyveinek, melynek több kötetét, illetőleg részét, ő szerkesztette.” Többek között ebben az időszakban jelent meg a „nemzeti szempontból legkimagaslóbb értékű műve”, *Magyarország népessége II. József korában* (1938) címmel, valamint a Sopron történetét feldolgozó alapmunkái is (*Sopron városa a 18. században* [1939], *Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig* [1941], utóbbi már posztumusz). Ezzel párhuzamosan legfontosabb elismeréseit is ebben az időszakban kapta, hiszen 1937-ben a Nemzetközi Statisztikai Intézet tiszteletbeli tagsággal jutalmazta, illetve a Magyar Statisztikai Társaság folyóirata, a *Journal de la Société Hongroise de Statistique* 18 külföldi és hazai statisztikust felvonultató különszámmal tisztelgett előtte, szintén 1937-ben.

A családtörténeti feljegyzések mellett két másik, külön egységként kezelt forráscsoportot kell még megemlíteni. A *Függelékben* helyezték el a kötet összeállítói a Thirring Gusztáv irathagyatékaiiban található, a családra és magára Thirringre vonatkozó feljegyzéseket, valamint leveleket. Ez a fejezet további két részre bontható: az elsőben az életrajzi vonatkozású iratokat közli a kötet (életrajz, végrendelet, Thurner Mihály⁴ gyászbeszéde), a másodikban Thirring politikai tevékenységével kapcsolatos dokumentumok olvashatók. Ez utóbbi részletes betekintést nyújt a statisztikus 1919 és 1921 között, a Nyugat-Magyarországi Liga és a Területvédő Liga domináns, aktív tagjaként végzett tevékenységét illetően.

A másik forráscsoportot a levelezés alkotja, bár az itt közölt mennyiség korántsem számottevő. A családkönyv felvezetésével, bemutatásával ellentétben ehhez a részhez nem tartozik módszertani bevezető, így nem derül ki – a korábban említett két tudóslevelezést leszámítva –, hogy összességében mekkora levelezésről van szó, és ennek mely részeit és elemeit közli a kötet. A Hatvan Ferencel, a Dunántúli Turista Egyesület alapítójával, valamint a dr. Fodor Ferenc geográfussal folytatott levelezések esetében nincs külön jelzés, míg a Thirring Gusztáv közéleti munkásságával, valamint az 1930-as évekbeli levelezését illetően a kötet szerzői feltüntették, hogy válogatások.

A kötet gazdagon illusztrált: rengeteg, a könyv használatát segítő fotót és érdekes dokumentumot helyeztek el benne a szerkesztők (gimnáziumi bizonyítvány, egyetemi diploma, Thirring-nemzetségfa; Thirring díszpolgárrá választásának jegyzőkönyve, portréfotók oktatókról, Sopron meghatározó alakjairól, illetve a soproni népszavazás kulcsszereplőiről, részlet Thirring Nyugat-Magyarországról szóló kéziratából stb.). Az illusztrációk mellett ki kell még emelni a készítőket azon törekvésüket, hogy figyelmet fordítottak a megfelelő és egyúttal a

⁴ Sopronyi-Thurner Mihály (1878–1952) 1918 és 1941 között Sopron polgármestere.

lehető legfrissebb szakirodalmi ajánlások elhelyezésére is, így például Sopron és Nyugat-Magyarország történelmére vonatkozóan is számos kötet és tanulmány ismeretével gazdagodik az olvasó. A kötet használatát emellett személy- és helynévmutató, valamint rövidítésjegyzék is segíti.

Összességében véve a könyv azt nyújtja, amit ígér, és amire a készítők vállalkoztak, azt sikeresen teljesítették. A kiadvány – többek között – a statisztikai szakirodalom hasznos bővítése mellett nemcsak az ország egyik legjelentősebb statisztikusa életének jelen állapot szerinti legbővebb ismertetését adja, hanem egyúttal olyan, a statisztikus szakmán kívülről érkező inspirációt is jelent(het), ami remélhetőleg további hasonló kiadványok alapjául szolgálhat.